

درآمد

باعث خوشوقتی است که امروز پس از ۵۳ سال، توفیق تجلید این مجموعه دست داد که جزو مهمترین اسناد و مدارک تاریخ سیاسی ایران در قرن اخیر است. این مجموعه مشتمل بر ۲۴۷ شماره از روزنامه نیروی سوم، از تاریخ ۲۲ مهر ۱۳۳۱ تا ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ است، که همزمان با بحرانی ترین دوره تاریخ معاصر ایران بوده است. روز سه شنبه ۲۲ مهرماه ۱۳۳۱ روزنامه نیروی سوم به عنوان «ارگان حزب زحمتکشان ملت ایران» منتشر شد.

انتشار روزنامه نیروی سوم به دنبال بحرانی بود که در حزب زحمتکشان ملت ایران ایجاد شده بود.

علت بحران آن بود که نیروی فعال حزب پی برده بودند که دربار و هیئت حاکم برای سرنگونی دولت ملی دکتر محمد مصدق توطئه میکنند.

یکی از موارد این توطئه ایجاد شکاف در جبهه ملی بود تا با استفاده از عناصر خوشنام روز پایه های حکومت ملی را متزلزل کنند.

مورد مشخص دیگر، برانگیختن دکتر مظفر بقائی کرمانی و حزب زحمتکشان علیه دولت بود و یا در حزب تفرقه و تزلزل ایجاد کنند.

بقائی با مبارزات چشم گیرش شخصیتی مورد علاقه و موجه یافته بود.

خلیل ملکی ثنوریسین و متفکر اجتماعی بزرگی بود و در میان قشر روشنفکر شناخته شده بود.

خلیل ملکی به همراه جمعی از انشعابی های حزب توده و جمع بزرگی از روشنفکران و جوانان دوران شروع نهضت ملی که به او پیوستند، اساس تشکیلاتی و تعلیماتی قومی را پی ریختند.

حزب زحمتکشان ملت ایران با چنان تشکیلات و رهبری مشترک، در مدتی کوتاه نفوذ مؤثری در بین جامعه روشنفکران و کارگران و دهقانان پیدا کرده بود.

این حزب با تجهیز نیروی منسجم و آگاه و برنامه تعلیماتی و انتشاراتی وسیع به سرعت به صورت سد محکمی علیه مخالفان نهضت ملی درآمده بود.

رهبری مترقی حزب همچنان متوجه بود که دو دسته مخوف دیگر نهضت و دولت ملی را تهدید میکنند. آن دو دسته را دکتر مصدق توده - نفتی خوانده بود. این ائتلاف واقعیتی بود ولی برای

سران جبهه ملی نوظهور می نمود. سران نهضت ملی بر شیوه عمل عمال نفتی به نسبت آگاه بودند. اما توطئه های حزب توده برای آنان ناشناخته و نو بودند و از مسیرهای پیچیده ای سر در

می آوردند. دکتر مصدق و سران نهضت «نمودهائی» از این پیچیدگی ها را در معامله نفت در یافته بودند، لیکن به کیفیت و کمیت این توطئه ها آشنائی لازم نمی داشتند. نقش بازی حزب

توده را که به واقع یک ستون پنجم بیگانه بود بطور باید و شاید نمی شناختند.

در این مقطع حزب زحمتکشان در جرگه نهضت ملی ایجاد شد و موفق گردید تا حد زیادی از هاله تزویر تبلیغات و نقشه اصلی حزب توده و دولت شوروی پرده بردارد.

مبارزه معاندانه حزب توده با نیروی سوم طبیعی بود. اما خودی ها در قبال این روشنفکری ها و رهنمودها و انتقادهای سازنده روش سکوت مجامله آمیز و بد سلیقگی پیش گرفتند که متأسفانه

در دوران بعد از شکست نهضت ملی حتی تا این زمان ادامه دارد.

این نکته را باید یادآوری کرد که «طرح جامع» ملی کردن صنعت نفت اول بار به ابتکار خلیل ملکی در شهریور ۱۳۲۹ به دکتر بقائی پیشنهاد شد. این طرح در سه فصل در روزنامه شاهد در

۲۰، ۲۲، ۲۴ آبان ۱۳۲۹ چاپ گردید و به ابهام نظرات متفرق جبهه ملی پایان داد و گروه توده - نفتی را نیز غافلگیر کرد.

در پایان اسفند ۱۳۲۹، دکتر مصدق ظاهراً با راهنمایی دکتر حسین فاطمی این طرح را به کمیسیون مخصوص نفت پیشنهاد کرد. تفصیل بیشتر به توضیحات آینده موكول میشود.

بر این پایه و مایه بود که حزب زحمتکشان ملت ایران هدف مشخص توطئه گران واقع شد و بقائی را در مسیر دیگری از تاریخ قرار داد.

دکتر بقائی به امید و در فکر رهبری ملی و نخست وزیری بود. ملکی و فعالان حزب بر این نظر بقائی آگاه بودند. آنان این نظر را علی المعمول مخالف برنامه و مشی حزب میدانستند.

بقائی خود را مستحق مقدم آن مقام می دانست. ملکی و مسئولان حزب با آن عقیده هم مخالفتی نداشتند اما آنان بر این نظر نیز بودند که هرگونه فعالیت ولو در پی خواست بقائی، باید در سلک

فعالیت جبهه ملی بوده و همراه و هم نوا با آهنگ رهبری دکتر مصدق باشد.

بقائی پس از زمانی تردید و وسوسه خاطر در نهایت این استدلال را نپذیرفت و به راه خود رفت.

بقائی تقریباً همزمان با دیگر جداشدگان از جبهه ملی، چندی قبل از واقعه سی تیر ۱۳۳۱ مخالفت خوانی را آغاز کرد. آنان در ابتدا نمیتوانستند علناً به مخالفت با دکتر مصدق برخیزند، زیرا نمی

خواستند در آن موقعیت به مهره مجری اوامر ملوکانه جلوه کنند. آنان هریک خود را رهبر با جاهت ملی میدانستند.

بقائی در ابتدا خواست از روش مرسوم در روزنامه ها و حوزه های حزب سوء استفاده کند. در نشریه ها و حوزه های حزب و در ملاقات های افراد حزب با رجال رهبری، از طرز کار و برنامه یا

بی برنامه گی دولت و رهبری جبهه ملی، تحلیل ها و انتقادهای سازنده و دلسوزانه می شد.

«انتقادهای» بقائی که شروع شد به نظر مشکوک می آمد و کم کم مخالفت آمیز می نمود. این «انتقادهای» خیلی زود با واکنش اکثریت نیروی حزبی روبرو شد. این نیروها آموختگی و واقع

بینی کافی یافته و بر این گونه ریزه کاری ها آگاه بودند، آنان با صبر و مدیریت رویه «مدارا و مقابله» درون حزبی را با بقائی ادامه دادند.

بقائی تا آن زمان در مبارزات سیاسی محسناتی نشان داده بود که در حوزه اجتماعی و سیاست به نسبت درخشان بود. معایب او نیز بیشتر شخصی می نمود. این امید تا آخر برجا بود که معایب او

در بستر آموزنده حزب و در محیط برخورد عقاید و آراء نقصان گیرد و بر آگاهی و راست کرداری او افزوده گردد.

بقائی اثر مثبت یا منفی مؤثری بر انسجام فکری و تشکیلاتی حزب نداشت. روزنامه ارگان و دیگر نشریات و تعلیمات حوزه ها تحت اداره رهبران و مسئولان مترقی حزب بود. لذا بقائی در

معامله روی حزب سخت ناکام ماند و توطئه گران نتوانستند حزب را به تفرقه انداخته و یا متزلزل کنند.

در آخرین شماره های روزنامه شاهد، قبل از جدائی، دو شعار بود که فصل الخطاب دعوی را روشن می ساخت: «زحمتکشان ملت ایران در شرایط فعلی هیچ کس را جز مصدق لایق

زاممداری نمیدانند»، «بار دیگر اعلام می کنیم پیوند زحمتکشان ملت ایران با مصدق ناگستنی است».

خواننده بقیه ماجرا را در سطور این مجموعه به تفصیل درمیابد. اما این تنها یک بخش از کوشش های مبارزان صدیق و صمیم نهضت ملی است. بخش دیگر و بخش مهمتر آن در سطور

روزنامه شاهد قبل از جدائی از بقائی ثبت شده است که امید است مجلد آن بزودی برای دوستداران آماده گردد.

این گنجینه گرانبها به همت و دوراندیشی دوست از دست رفته مان زنده یاد مرتضی مظفری حفظ گردیده است. مرتضی مظفری که مردی به جان و خرد مبارز بود این چنین آینده نگری نیز

داشت. از خانم فریده همسر گرامی و علی فرزند نازنین او باید تشکر و تحسین کرد که این ذخیره پرارزش را علاقمندان در اختیار آرشیو پژوهشگران علوم اجتماعی گذاشتند.

از آقای احمد لطیفی دوست دیگرمان نیز باید تشکر کرد که شماری چند از روزنامه نیروی سوم را بدست آوردند تا این مجموعه کامل گردید.

This object has been digitised and made available by The University of Manchester Library.

For further information and details about terms of use, see the Library's website -

www.manchester.ac.uk/library/copyright-and-licensing.

قابل توجه کاربران مجازی :

این سند توسط کتابخانه دانشگاه منچستر دیجیتال سازی و عرضه شده.

برای اطلاع بیشتر درباره شرایط استفاده از این منبع الکترونیک، لطفاً به لینک زیر مراجعه فرمایید:

<http://www.manchester.ac.uk/library/copyright-and-licensing>

بر اساس این مقررات، هر نو استفاده از این سند باید با ارجاع مناسبی به کتابخانه دانشگاه منچستر انجام بگیرد.